

VAKYLENKO OLENA, *Modern aspects of a healthy lifestyle in Ukraine and abroad.*

The article highlights the need for the development of a healthy way of life of different groups, including students, specialists for the organization of training and educational activities on the basis of a healthy lifestyle that will contribute to the harmonious development of personality, described regulatory framework Ukraine to promote a healthy lifestyle investigated new strategic documents of the international community and Ukraine on policies promoting health. It was determined that the main strategic priorities of a healthy lifestyle is now a priority cross-sectoral approach in carrying out prevention and formation of the responsible attitude of everyone to own health.

Keywords: health, healthy lifestyles, healthy lifestyle, the World Health Organization, the regulatory framework of Ukraine to promote a healthy lifestyle, experience and non-governmental organizations on the formation of healthy young people.

УДК 378.091

Годлевська А. І.

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ПРОДУКТИВНОГО СТИЛЮ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

В статті розглядається теоретичний аспект проблеми формування продуктивного стилю професійного спілкування майбутніх фахівців соціальної сфери: аналізуються дослідження різних підходів з проблем підготовки майбутніх фахівців до професійного спілкування; характеризуються базові дифініції - «спілкування», «професійно-педагогічне спілкування», «індивідуальний стиль спілкування»; різноманітні класифікації стилів, індивідуальних стилів спілкування, підходи у визначенні стильових особливостей професійно-педагогічного спілкування; визначається необхідність оволодіння майбутніми працівниками соціальної сфери продуктивним стилем спілкування, який забезпечує продуктивне виконання завдань соціально-педагогічної діяльності, і створення соціально-психологічних умов його формування у студентів вищого навчального закладу.

Ключові слова: спілкування, професійно-педагогічне спілкування, індивідуальний стиль спілкування, продуктивний стиль професійного спілкування, фахівці соціальної сфери.

На сучасному етапі розвитку вищої педагогічної освіти України одним із пріоритетних завдань є підготовка фахівців соціальної сфери до професійної діяльності в нових умовах розвитку суспільства. Поступова інтеграція України у світове співтовариство вимагає підвищення рівня конкурентноспроможності

фахівців, тому майбутні соціальні працівники повинні бути готовими до виконання складних професійних завдань.

Як відомо, педагогічна діяльність – це діяльність комунікативна, в основі якої лежить педагогічна взаємодія, індивідуальний стиль професійного спілкування. «У професії соціального працівника головною особливістю є домінування комунікативності, оскільки його практична діяльність потребує різнопланового спілкування...Інтенсифікація соціальних зв'язків фахівця, розширення поля його спілкування збільшують психологічне навантаження та створюють помітну напругу в процесі спілкування» [1, с. 56]. Захистити соціального працівника від надмірних навантажень і сприяти продуктивному міжособистісному спілкуванню може високий рівень сформованості комунікативної компетентності і вибір ним продуктивного стилю професійного спілкування.

Метою нашої статті є аналіз і обґрунтування теоретичних аспектів проблеми формування продуктивного стилю професійно-педагогічного спілкування майбутніх фахівців соціальної сфери як необхідної умови їх професійної підготовки.

Перш ніж перейти до визначення сутності поняття продуктивного стилю професійного спілкування майбутніх соціальних працівників, коротко розглянемо і з'ясуємо основні характеристики базових дифініцій-«спілкування», «професійно-педагогічне спілкування», «стиль спілкування».

Протягом останніх десятиліть спілкування є об'єктом посиленої уваги дослідників, так як воно охоплює усі сфери суспільного, індивідуального життя людей.

Наукові основи суті, структури, особливостей спілкування висвітлені в працях Г. Андреева, О. Бодальова, В. Галузьяк, І.Зязюна, В. Кан-Калика, А.Капської, В. Коломієць, С.Максименка, О. Леонтьєва, Б. Ломова тощо.

Останні дослідження з проблем підготовки майбутніх фахівців до професійного спілкування, формування комунікативних умінь, комунікативно-мовленнєвої компетентності тощо розкривають сучасні вітчизняні науковці Л. Барановська, Д. Годлевська, Г. Данченко, Т. Іванова, А. Капська, А. Кучер, Л. Савенкова, В. Черевко та багато ін.

Хоча термін «спілкування» увійшов до понятійного апарату багатьох наук - філософії, психології, педагогіки, соціології, мовознавства тощо, кожна з яких розглядає певні сторони і закономірності людської взаємодії і формує власну концепцію спілкування, проте у психолого-педагогічній науці не існує єдиного підходу у тлумаченні поняття «спілкування», розумінні його функцій і механізмів.

Одні вчені спілкування і діяльність розглядають як дві сторони соціального буття людини, способу її життя, інші – спілкування визначають як елемент діяльності, як особливий вид діяльності (зокрема, називають комунікативну діяльність), як взаємодію людей, яка має суб'єкт-суб'єктний характер.

Найбільш повно, на нашу думку, всі ці погляди на сутність поняття «спілкування» визначені у дослідженнях Б.Паригіна: «спілкування – складний

та багатогранний процес, який може виступати водночас і як процес взаємодії індивідів, і як інформаційний процес, і як ставлення людей одне до одного, і як процес їхнього взаємовпливу, ...і як процес співпереживання та взаєморозуміння один одного» [8, с. 178].

Різні аспекти професійного спілкування розкриваються у дослідженнях Г.Балла, А.Добровича, М.Заброцького, А.Золотнякової, Я.Коломінського, С.Мусатова, Л.Савенкової, В.Семиченко, Л.Орбан, Т.Титаренко, Н.Чепелевої, Т.Яценко та ін. Тлумачення професійного спілкування є неоднозначним. Найчастіше професійне спілкування розглядають як спілкування, включене в конкретну професійну діяльність.

Аналіз досліджень різних аспектів спілкування (Н.Волкової, А.Золотнякової, В.Рижова, В.Кан-Калика, О.Киричука, Г.Ковальова, І.Комарової, О. Цокур та ін.) дав можливість науковцям і практикам виявити, що професійно-педагогічне спілкування – це «система (прийоми і навички) органічної соціально-психологічної взаємодії педагога і вихованців, змістом якої є обмін інформацією, здійснення виховуючого впливу, організація взаємовідносин з допомогою комунікативних засобів» [5, с. 12].

Отже, спілкування – це складний багатоаспектний процес взаємодії і взаємовпливу людей, одна з найголовніших потреб індивіда та чинник соціалізації і формування особистості.

Останнє положення є одним із визначальних для нашого пошуку і дозволяє зробити припущення, що підготовка майбутніх соціальних працівників до професійного спілкування підвищить загальний рівень їх професійного становлення, рівень професійної діяльності.

Професійне спілкування в соціальній роботі має багато спільного з педагогічним спілкуванням, проте між ними є і певні відмінності у структурі (мета, зміст, відносини між комунікантами) спілкування. Зокрема, метою взаємодії (спілкування) соціального працівника і клієнта є вирішення його матеріальних, правових, соціально-психологічних проблем тощо. Педагогічне спілкування спрямоване на вирішення навчально-виховних завдань. Зміст педагогічного спілкування включає отримання знань, формування умінь і навичок учнів, виховання підростаючої особистості. Змістом спілкування у соціальній роботі є відновлення основних соціальних функцій особистості, її соціальної ролі в суспільстві, адаптація клієнта до соціально-економічних умов тощо.

Аналіз наукової літератури свідчить, що питання стилю, індивідуального стилю спілкування цікавилися як фахівці-практики, так і вітчизняні та зарубіжні науковці різних галузей знань. Різноманітні класифікації стилів, індивідуальних стилів спілкування, підходи у визначенні стильових особливостей педагогічного спілкування досліджували Т. Аргентова, М.Березовін, О. Бодальов, Т. Василичина, В. Галузьяк, О. Галян, А. Ісмагілова, В. Кан-Калик, С. Капітанець, М. Коваль, Г. Ковальов, Я. Коломінський, А.Коротаєв, В. Мерлін, Г. Мешко, І. Руденко, Є. Суботський, С. Шеїн, та ін., продуктивний стиль міжособистісної взаємодії - В. Горяніна, Г. Коломієць, С.Дубовик.

Як предмет дослідження проблема індивідуального стилю діяльності була висунута В. Мерліним, який розглядав його як «доцільну систему взаємопов'язаних дій за допомогою яких досягається певний результат» [4, с. 167]. На думку вченого, «індивідуальний стиль спілкування виконує системо утворюючу функцію, завдяки якій створюється цілісна єдність інтегральної індивідуальності» [4, с. 193]. Ще одна - компенсаторна функція проявляється в тому, що «сформованість індивідуального стилю спілкування сприяє подоланню труднощів у спілкуванні і підвищенню продуктивності предметної діяльності» [4, с. 188].

У класифікації стилів («типів») педагогічного спілкування В. Кан-Калика і Г. Ковальова – «діалогічний, довірливий, рефлексивний, приховано діалогічний, альтруїстичний, маніпулятивний, псеводіалогічний, комформний, монологічний» – автори виділяють діалогічний [5, с. 10].

Дослідник С. Шеїн визначає найбільш поширені серед педагогів-практиків стилі педагогічного спілкування: «довіриливо-діалогічний (довіра як обов'язкова умова повноцінного діалогу); альтруїстичний, комформний, пасивно-індиферентний (емоційна нейтральність, своєрідна відчуженість педагога в професійному спілкуванні); рефлексивно-маніпулятивний; авторитарно-монологічний, конфліктний (стійке негативне ставлення)», і виділяє найефективніший, на його погляд, «довіриливо-діалогічний стиль» [9, с. 50 - 52].

В руслі наукових підходів зазначених вище науковців з'являються дослідження і нові класифікації стилів спілкування, які характеризують різні аспекти педагогічного спілкування (Т. Василишина, В. Галузьяк, А. Ісмагілова, М. Коваль, С. Коваль, Є. Суботський та ін.).

Цікавим в ракурсі нашого пошуку є класифікація стилів професійного спілкування М. Коваль. Серед них: «домінантний (принциповість, строгість, висока вимогливість, жорсткість, впевнений, твердий тон спілкування); статусно-рольовий (строге дотримання статусної субординації, офіційність, особиста закритість, відстороненість від підлеглих); агресивний (холодність у спілкуванні, надмірна критичність, прояви ворожості, завищені вимоги до інших, конфронтація з колегами); особистісно відкритий (відкритість, довірливе ставлення до інших, неформальний особистісний, індивідуалізований характер спілкування); м'який (м'якість, поступливість, терпимість, делікатність, активний вплив на поведінку колег, її корекції); доброзичливий (доброта, чуйність, ввічливість, розуміння інших, високий рівень симпатії, стосунки взаємної довіри і поваги)» [6, с. 62 - 63].

Обґрунтування продуктивного стилю професійного спілкування у дослідженнях Г. Коломієць базувалося на дослідження проблем спілкування В. Кан-Калика і визначено, як «особистісну якість учителя, яка відображає індивідуально-типологічні особливості соціально-психологічної суб'єкт-суб'єктної взаємодії педагога і учнів, характеризується глибоким розумінням внутрішнього світу вихованців, активною гуманістичною установкою на учнів, умінням адекватно реагувати на їх поведінку і стан, вибирати індивідуальний спосіб впливу, щоб досягти педагогічно доцільного результату» [7, с. 12].

Продуктивний стиль взаємодії як «стійку схильність особистості до плідного контакту в міжособистісній взаємодії, яка сприяє установленню і продовженню стосунків взаємної довіри, розкриттю особистісних потенціалів і досягненню ефективних результатів спільної діяльності» розглядає В. Горяніна [2, с. 75] і визначає п'ять основних критеріїв продуктивного стилю міжособистісної взаємодії.

Їх уточнює і презентує у своєму дисертаційному дослідженні науковець С. Дубовик: «активна позиція викладача і студента у спілкуванні; спільні цілі спілкування; спільна відповідальність викладача і студента за результати спілкування; ідентифікація й відокремленість; діалогічна стратегія взаємодії» і переконливо обґрунтовує, що «діалог» у вузькому значенні є критерієм продуктивного стилю педагогічного спілкування, а діалог у широкому розумінні є механізмом реалізації всіх особливостей продуктивного стилю, вирізне них вище» [3, с. 40]. Зокрема, визначає сутність поняття «продуктивний стиль професійного спілкування викладача економіки (як обумовлену соціально-психологічними властивостями особистості сформовану систему прийомів та операцій спілкування, що забезпечує його здатність до побудови комунікативного процесу на основі діалогічної стратегії взаємодії, активну позицію її учасників, прагнення до формування спільних цілей та розподіл відповідальності за їх досягнення, що сприяє встановленню оптимального емоційного клімату в процесі спілкування, розкриттю особистісних потенціалів його учасників та успішному вирішенню завдань педагогічної діяльності)» [3, с. 42]; обґрунтовує структуру продуктивного стилю (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, операційно-процесуальний компоненти), психолого-педагогічні умови та методику формування продуктивного стилю спілкування викладачів економіки.

Оволодіння стилем спілкування, який забезпечує продуктивне виконання завдань соціально-педагогічної діяльності, майбутніми фахівцями соціальної сфери підводить до необхідності створення соціально-психологічних умов його формування у вищому навчальному закладі, що передбачає, на наш погляд, впровадження у навчально-виховний процес університету інноваційних технологій роботи, які повинні включати спеціальні лекції, бесіди, рольові ігри, дискусії, спеціальні тренінги з іграми та вправами і завданнями на моделювання, аналізом проблемних ситуацій взаємодії і самопізнання, мозкових штурмів, розробку навчальних посібників для студентів, методичних рекомендацій для викладачів, введення в програму спеціального навчально-тренінгового курсу тощо.

Соціально-педагогічна діяльність – діяльність творча, яка проходить через пізнання соціальним педагогом вихованців, взаємодію педагога з вихованцями, через організацію безпосереднього впливу на дитину, регуляцію її поведінки, реалізацію вербальних і невербальних форм взаємодії; через управління фахівцем власною поведінкою, організацію процесу взаємовідносин.

Недостатня теоретична розробленість актуальної проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери – формування продуктивного стилю спілкування – перш за все повинна бути спрямована на реалізацію нових

наукових досліджень, на розвиток інноваційних технологій формування продуктивного стилю педагогічного спілкування, застосування інноваційних форм та методів підготовки майбутніх фахівців у вищому навчальному закладі.

Використана література:

1. Годлевська Д. М. Формування професійної комунікативної компетентності майбутніх соціальних працівників в умовах педагогічного університету: Дис. ... канд. пед. наук. 13.00.05 / Національний педагогічний ун-т ім. М.П.Драгоманова. – К., 2007. – 168 с.
2. Горянина В. А. Психологические предпосылки непродуктивности стиля межличностного взаимодействия // Психологический журнал. – 1997. – Т.18. - № 6. – С. 73 – 83.
3. Дубовик С. М. Формування продуктивного стилю професійного спілкування у майбутніх викладачів економіки: дис. ...канд. пед. наук: 13.00.04. – Київ, 2012. – 226 с.
4. Мерлин В.С. Очерк интегрального исследования индивидуальности. – М.: Педагогика, 1986. – 256 с.
5. Кан-Калик В.А., Ковалев Г. А. Педагогическое общение как предмет теоретического и прикладного исследования // Вопр. психол. – 1985. - № 4. – С. 9-16.
6. Коваль М.С. Формування індивідуального стилю професійного спілкування у майбутніх офіцерів: дис. ...канд. пед. наук: 13.00.04. – Вінниця, 1998. – 176 с.
7. Коломиец А.В. Формирование продуктивного стиля педагогического общения вовне учебной деятельности студентов: дис.. ...канд. пед.. наук: 13.00.01. – К., 1989. – 184 с.
8. Парыгин Б. Д. Анатомия общения: учеб.пособие.–СПб.: Издательство Михайлова В.А., 1999. – 301 с.
9. Шеин С. А. Диалог как основа педагогического общения // Вопросы психологи. 1991. - № 1. – С. 44 - 52.

ГОДЛЕВСКАЯ АЛЛА ИВАНОВНА, Проблема формирования продуктивного стиля профессионального общения будущих специалистов социальной сферы: теоретический аспект.

В статье рассматривается теоретический аспект проблемы формирования продуктивного стиля профессионального общения будущих специалистов социальной сферы: анализируются исследования разных подходов с проблем подготовки будущих специалистов к профессиональному общению; характеризуются базовые категории – «общение», «профессионально-педагогическое общение», «индивидуальный стиль общения»; классификации стилей, индивидуальных стилей общения, разнообразные подходы в определении стиливых особенностей профессионально-педагогического общения; определяется необходимость овладения будущими работниками социальной сферы продуктивным стилем общения, который

обеспечит продуктивное выполнение заданий социально-педагогической деятельности, и создания социально-психологических условий его формирования в студентов высшего учебного заведения.

Ключевые слова: общение, профессионально-педагогическое общение, индивидуальный стиль общения, продуктивный стиль профессионального общения, специалисты социальной сферы.

GODLEVSKA ALLA, *The problem of forming a productive professional communication style of future specialists in the social sphere: theoretical aspect*

The article discusses the theoretical aspect of the problem of forming a productive professional communication style of future specialists in the social sphere: a study of the different approaches to the problems of training of future professionals to professional communication; given the characteristic of basic categories: "communication", "professional-pedagogical communication", "individual communication style; classification of styles, individual communication styles, a variety of approaches in defining stylistic characteristics of vocational-pedagogical communication; identifies the need for mastering the future social workers productive communication style, which would ensure the efficient performance of tasks of socio-educational activities, and the creation of a socio-psychological conditions of its formation in students of higher academic institution

Keywords: communications, professional-pedagogical communication, individual style of communication, productive style professional communication specialists in the social sphere.

УДК 37.073 (56)

Голубенко Т. О.

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ПАТРОНАЖНОЇ РОБОТИ З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ

У статті проаналізовано результати експериментального дослідження формування готовності майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку. Доведено ефективність змісту методів, форм, методик формування готовності майбутніх соціальних працівників до зазначеного виду професійної діяльності. Розглянуто динаміку ставлення майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку. Доведено, що спроектована модель сприяє формуванню готовності до патронажної роботи з людьми похилого віку у студентів спеціальності «Соціальна робота». Обґрунтовано доцільність розробленого науково-методичного забезпечення на формувальному етапі експериментального дослідження.

Ключові слова: готовність, експериментальне дослідження, патронажна